

І.Я. Чугунов

Доктор економічних наук, професор

В.Л. Плескач

Кандидат технічних наук, доцент

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Обсяги інформації та знань останнім часом збільшуються достатньо високими темпами, підвищується роль інформаційної економіки та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зростає економічний статус інформації, що суттєво змінює якісний рівень функціонування економічної системи. Людство невпинно просувається до нової ери свого розвитку – інформаційної епохи, в якій економіка стає інформаційною, під якою розуміють електронний бізнес з використанням інформаційних ресурсів, зокрема мережі Інтернет.

Концепція електронного бізнесу (*e-бізнесу*) виникла в США у 80-х рр. ХХ ст. і стала результатом розвитку ідеї глобальної інформаційної економіки, що була теоретичною основою створення локальних та корпоративних інформаційних мереж у поєднанні з інформаційними технологіями та телекомунікаціями компаній.

Американський вчений М. Кастельс зазначив, що “...за останні два десятиліття в світі з’явилася економіка нового типу, яку називають інформаційною та глобальною... Інформаційною, оскільки продуктивність і конкурентоспроможність чинників або агентів у цій економіці залежать першочергово від їх здатності генерувати, обробляти і ефективно використовувати інформацію, яка базується на знаннях. Глобальною, тому що основні види економічної діяльності, такі, як виробництво, споживання та обіг товарів і послуг, а також їх складові (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технології, ринки) організовуються в глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, що зв’язує економічних агентів”¹.

Найпомітніші на сьогодні впровадження ІКТ належать трьом інституціям інформаційної економіки: торгівлі, фінансам, трудовим відносинам.

Визначимо *інформаційну економіку* як науковий напрям в економічній науці, що займається проблемами руху інформаційних потоків, які відбуваються в економічних системах різного ступеня складності та організації й зумовлені електронними носіями інформації.

Інформаційна економіка² – економіка, заснована на знаннях, в якій значна частка валового внутрішнього продукту забезпечується діяльністю у виробництві, обробленні, зберіганні та поширенні інформації і знань, причому в цій діяльності беруть участь більше половини зайнятих працівників. Поняття економіки, заснованої на знаннях, або інтелектуальної економіки, відображає наявність такого чинника, коли наукові знання безпосередньо визначають параметри економічного зростання, створюючи основу для інновацій і формування кваліфікованої робочої сили.

Перетворення інформації в товар стимулювало впровадження нових ІКТ у практику економічної і господарської діяльності. З цього моменту економіка стає більш інформаційно насиченою і питання якісного доступу до інформаційних ресурсів виходить на одне з перших місць у конкурентній боротьбі. Сучасні тенденції такі, що в ХХІ ст. інформаційна складова економічної взаємодії може виявитися визначальною, і суспільство трансформується в інформаційне з широким впровадженням ІКТ.

Інформаційне суспільство – нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій основними продуктами виробництва є інформація і знання, тому відбуватиметься:

- збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства;
- зростання частки інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних продуктів і послуг у ВВП;
- створення глобального єдиного інформаційного простору (ЄІП), що підтримує ефективну інформаційну взаємодію та доступ до світових інформаційних ресурсів.

Поняття *інформаційне суспільство* як науковий термін згадується в роботі американського вченого Ф. Махлупа, який започаткував вивчення “економіки знань”.

Характерні ознаки такого суспільства можна представити таким чином:

- знання та інформація відіграють роль найважливішого чинника виробництва; близько половини ВВП у країнах з побудованим інформаційним суспільством створюється в галузях, що безпосередньо виробляють інформаційні послуги, а також устаткування для передачі і обробки інформації;
- темпи розвитку інформаційного сектора економіки перевершують темпи зростання економіки в цілому; інформаційний сектор забезпечує більше 50 % чистого приросту зайнятості;
- розвиток інформаційного сектора спирається на стійкий попит споживачів, обумовлений високим освітнім і культурним рівнем користувачів інформації;
- у структурі споживання значної частини соціально активного населення нові знання та інформація відіграють таку ж важливу роль, як традиційні товари і послуги;
- поведінкові стереотипи, пов’язані з потребою зайнятих у виробництві людей безперервно засвоювати і переробляти інформацію, стають одним з найважливіших чинників трансформації індивідуальної і суспільної свідомості;
- високий рівень добробуту більшості громадян дає їм змогу широко застосовувати ІКТ і продукцію інформаційного сектора економіки в повсякденному житті;
- розробка нових ІКТ і послуг стає одним з основних напрямів підприємницької активності;
- інформація є відкритою і загальнодоступною;
- відбувається становлення системи юридичного регулювання відносин, що виникають у виробництві, поширенні та використанні інформації й ІКТ.

Розвиток інформаційної економіки, наявність у країні наведених ознак свідчить про її потенціал, можливості конкурування з іншими країнами.

Відомий економіст В. Мартін визначає інформаційне суспільство як “...суспільство, в якому якість життя так само, як і можливості соціальних змін і економічного розвитку, здебільшого залежать від інформації і її використання”³ і пропонує п’ять критеріїв, що його характеризують:

1) *економічний*: інформаційний сектор розглядається як рух до інформаційного суспільства та складова сучасного економічного життя;

2) *технологічний*: ідентифікує ступінь проникнення технологій у всі сфери діяльності індивідів;

3) *соціальний*: визначає еволюцію соціальної поведінки індивідів під впливом ІКТ;

4) *політичний*: формує глобальний форум, в якому громадяни можуть безпосередньо брати участь у управлінні державою;

5) *культурний*: визначає дифузійність і взаємодію культур у глобальному масштабі.

Просування країни до інформаційного суспільства складається з таких етапів:

– розуміння в системі державного управління і в суспільстві пріоритетної ролі інформації як найважливішого ресурсу соціально-економічного, політичного і культурного розвитку, що визначає ефективність використання інших видів ресурсів (природних, трудових, фінансових);

– поступове перетворення інформаційних переваг в реальні матеріальні і духовні блага для населення країни, зокрема, практичне оволодіння інформаційними ресурсами, використання розвиненої інформаційно-комунікаційної інфраструктури і новітніх ІКТ;

– розвиток суспільних і приватних інформаційних потреб та сфери інформаційних і телекомунікаційних послуг;

– відкритість інформаційної політики як однієї з основних передумов послідовного демократичного розвитку країни шляхом побудови інформаційного суспільства і правової держави;

– зміцнення національної безпеки за рахунок досягнення високого рівня інформаційної безпеки і гарантування гідного міжнародного статусу країни як повноцінного учасника світової інформаційної спільноти.

У 80-х рр. минулого століття дослідження проблем інформаційного суспільства у розвинутих країнах значно розширилися. Найвидатніші представники цього напрямку – Серван-Шрайбер, А. Турен, Ж. Фурастьє (Франція); Ю. Хабермас, Н. Луман (Німеччина); Д. Белл, Д. Гелбрейт, М. Кастельс, М. Маклюен (США); О. Тоффлер, І. Масуда (Японія).

Назва “інформаційне суспільство”, що вперше з’явилася майже одночасно в Японії і США, стала основною в доповіді спеціальної групи наукових, технічних і економічних досліджень, створеної японським урядом для вироблення перспектив розвитку економіки країни.

Вагоме значення концепції інформаційного суспільства сформульоване вченими таким чином:

– більша частина населення розвинених країн буде зайнята інформаційною діяльністю;

- однією з основних соціально-економічних цінностей стає інформація;
- влада в суспільстві переходить до інформаційної еліти тощо.

Роль знань як вирішального чинника розвитку суспільства стане важливішою, фаза переходу суспільства до постіндустріальної та інформаційної стадій розвитку може бути визначена на основі соціально-економічного, технічного, космічного критеріїв тощо.

Соціально-економічний критерій передбачає відповідну оцінку зайнятості працюючого населення, зокрема, якщо в суспільстві більше 50 % населення зайнято у сфері:

- послуг, то настала постіндустріальна фаза його розвитку;
- інформаційно-інтелектуальних послуг, тоді суспільство стає інформаційним.

За даним критерієм США вступили в постіндустріальний період свого розвитку ще в 1956 р., інформаційний – в 1974.

Вважається, що період інформатизації суспільства за технічним критерієм має становити не менше 50–60 років, при цьому забезпечується задоволення відповідних інформаційних потреб кожної людини у будь-який час доби і у необхідній точці простору. Оцінці підлягає питома інформаційна забезпеченість, яка зростає на порядок кожні 8–10 років. За цим критерієм Україна знаходиться в початковій фазі інформатизації і, за прогнозами, досягне завершальної фази в 2020–2030 рр., тоді як США здійснюють у даний час перехід до завершальної фази інформатизації.

У соціальному аспекті інформатизацію можна розглядати як процес, який визначає перехід суспільства на якісно новий рівень розвитку. Інформаційне суспільство – об'єктивно виникаюча в ході історичного процесу стадія суспільного розвитку, тому інформацію іноді розглядають як системний процес оволодіння нею як ресурсом управління і розвитку за допомогою засобів інформатики з метою створення інформаційного суспільства і на цій основі – подальшого продовження прогресу цивілізації. Виходячи з цього, інформатизацію можна розглядати також з філософсько-соціального боку, а саме як сукупність діалектично взаємозалежних процесів:

1) *медіатизація* – комунікаційне посередництво для поширення та передачі інформації між об'єктами, які являють собою джерела інформації та є множиною її приймачів;

2) *комп'ютеризація* – забезпечення суспільства комп'ютерними та телекомунікаційними засобами з відповідним програмним забезпеченням та інформаційно-програмними комплексами, які спрямовані на виконання завдань, що висуває суспільство;

3) *інтелектуалізація* – діяльність, спрямована на підвищення продуктивності праці як окремих осіб, так і удосконалення обладнання, включаючи програмно-апаратне забезпечення, за рахунок впровадження сучасних інформаційних технологій та методів і моделей штучного інтелекту.

Таким чином, продукується нова парадигма виробничого процесу, основну ознаку якого становить не просто інформація, а *нова економічна категорія – інформаційний ресурс*. Від способів використання цього виду ресурсів залежать не тільки темпи науково-технічного та економічного

розвитку країни, але й її майбутнє в світовому економічному просторі. Фундаментом, на якому базується інформаційний ресурс, та джерелом його вироблення і використання є інтелектуально-духовний потенціал держави, який повинен стати основним чинником, що має і надалі визначати рівень та динаміку розвитку країни.

Під інформаційною сферою слід розуміти такий інформаційний простір, в якому виробляється, перетворюється з одного виду на інший, використовується та зберігається суспільством інформаційний ресурс як одна з основних складових системи регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз показує, що у світовому виробничому процесі з'явилися якісно нові чинники: *по-перше*, перетворення інформаційної сфери у вагомий сектор економіки, в якому інформаційний ресурс і вироблений на його основі продукт (матеріальний або інтелектуальний) виступають як основний засіб у виробничому процесі будь-якого товару або послуги, а *по-друге*, об'єктивація вартості інформації за рахунок врахування "інформаційної ваги" у процесі вироблення товару або послуги.

Інформаційна сфера поступово перетворюється на важливий базис для розробки систем регулювання видів економічної діяльності. Завдяки інформаційній економіці, у тому числі ІКТ, можливі суттєві зміни в суспільстві. На даний час питома вага такої економіки постійно зростає у розвинутих країнах і становить 40–60 %, очікується, що вона зросте ще на 10–15 %. Якщо враховувати, що зростання обсягу знань відбувається відповідно до експоненціального закону, то можна уявити, наскільки наблизилися ці країни до нової ери інформатизації суспільства.

Інформатизація економіки передбачає трансформацію економічних процесів на принципово нових засадах – організації та використанні систем інформаційних потоків, реінжинірингу бізнесу в режимі он-лайн із впровадженням нових систем автоматизації управління ресурсами підприємства, які суттєво впливають на вартість, строки виготовлення продукції, продуктивність праці і, відповідно, швидкість та якість прийняття управлінських рішень:

- MRP (Material Requirements Planning) – планування матеріальних ресурсів;

- MRPII (Manufacture Resources Planning) – планування ресурсів виробництва;

- ERP (Enterprise Resource Planning) – система планування ресурсів в масштабі підприємства (концепція рішення задач обліку, контролю, планування і управління виробничими й фінансовими ресурсами підприємства);

- CSRP (Customer Synchronized Resource Planning) – планування ресурсів, синхронізоване із споживачем.

Інформатизація економіки – це важливий чинник інтеграції інформаційних видів діяльності. Наприклад, автоматизовані інформаційні системи, програмні засоби, новітні моделі обчислювальної техніки є результатами наукових досліджень і розробок, які визначають досить високий рівень наукоємності інформаційної продукції. З другого боку, вдоскона-

лення методів наукового пізнання і організації управління наукою припускає використання ІКТ, які є універсальним технологічним базисом інтелектуальної діяльності.

З'явилися нові спеціалізовані професійні групи, пов'язані з обслуговуванням обчислювальної техніки і процесів обробки інформації, з наданням консультативних, науково-інформаційних і інших послуг. Питання про місце науки та інших видів інтелектуальної діяльності в структурі економіки має розглядатися в контексті *розширювальної концепції продуктивної праці*, яка базується на тому, що галузі інформаційних послуг разом з галузями матеріального виробництва беруть участь у створенні національного доходу. Зазначена концепція, визнана в економічній теорії, становить основу *Системи національних рахунків* (СНР). Обґрунтованість цієї концепції підтверджується сучасними тенденціями економічного розвитку індустріальних країн за останні десятиліття. Тенденція до збільшення внеску сфери інформаційних послуг в суспільний продукт дає змогу зазначити, що саме послуги визначатимуть ступінь розвитку інформаційної економіки.

Інформаційна економіка досліджує структуру ринку знань, інформаційних компонентів і комплексів; економічні процеси, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів; можливості управління з використанням заздалегідь сформованих інформаційних ресурсів та інформаційного управління.

В інформаційній економіці відбуваються процеси моделювання, визначення раціональних механізмів обміну та взаємного заміщення інформаційних і економічних ресурсів, досліджуються можливості і поведінка виробника інформаційних ресурсів, їх корисність для споживання, організуються взаємопов'язані процеси раціонального поєднання експертного і математичного моделювання проблемних ситуацій.

Технологія ринку інформаційних послуг, вплив інформаційних ресурсів на процеси мультиплікації визначають можливості раціонального управління економікою на основі поділу нормативних і ІКТ в системах управління. Структурну модель інформаційної економіки можна подати у вигляді відповідних моделей інформаційної макроекономіки і мікроекономіки.

Таким чином, слід зазначити, що виникнення інформаційної економіки приводить до перетворення інформаційного ресурсу в основне джерело доданої вартості, появи на цій основі можливостей для забезпечення інтенсивного характеру економічного розвитку, заснованого на малозатратних технологіях, зокрема, інформаційних технологіях управління.

Інформаційній економіці притаманні особливості, що відрізняють її від індустріальної економіки, а саме:

- підвищення оперативності прийнятих рішень;
- посилення конкуренції на ринку інформаційних послуг;
- підвищення ролі інтелектуальної праці;
- рівність інформаційних можливостей великих, середніх і малих підприємств;

- застосування нових форм розрахунків та електронних платіжних систем;
- перехід на передачу інформації через телекомунікаційні мережі;
- оцифрований вигляд товарів та послуг, поява нового типу підприємств – віртуальних підприємств;
- поширення управління на мережній основі;
- переважна залежність продуктивності від використання досягнень науки і техніки, а також від якості інформації та менеджменту;
- перенесення уваги виробників і споживачів від матеріального виробництва на інформаційну діяльність;
- глобальний характер економіки, при якому капітал, виробництво, менеджмент, ринки, праця, інформація і технології не мають національних кордонів.

Поява інформаційної економіки пов'язана з виникненням нових видів міжкомп'ютерних комунікацій. Теоретичні та методологічні проблеми, пов'язані з організацією ефективного функціонування підприємств в інформаційній економіці, залишаються висвітленими на недостатньому рівні⁴.

К. Келлі сформулював основні принципи, на яких базуються теоретичні положення інформаційної економіки та визначаються механізми практичного застосування з урахуванням її функціонального цільового спрямування.

Принцип єдиного системного зв'язку. Персональні комп'ютери та інші комп'ютерні пристрої пов'язані між собою телекомунікаціями та утворюють всесвітню мережу.

Принцип повноти. В інформаційній економіці цінність товару/послуги зумовлена різноманітністю пропозицій і щонайширшим їх розповсюдженням.

Принцип експоненти. Розвиток інформаційної економіки відбувається за експоненціальним законом, що пов'язано з різким збільшенням кількості (K) її елементів (приміром, Web-вузлів). Відповідно до цього принципу кількість хостів у всесвітній мережі подвоюється щопівроку. Тому формально цей закон можна записати у вигляді:

$$K = e^{1,386t},$$

де t – час (у роках).

Принцип зростаючого ефекту. Прихід в інформаційну економіку нових учасників сприяє збільшенню розмірів мережі. Завдяки збільшенню обсягів різноманітної інформації та мережі Інтернет до неї потрапляє щоразу більше учасників, тому з часом зростає обсяг продажу товарів/послуг.

Принцип зворотного ціноутворення. Ціни на товари/послуги в інформаційній економіці мають тенденцію до зниження.

Система зворотного ціноутворення поширюється на мікропроцесори, телекомунікації, мікросхеми тощо. Ціни на телекомунікаційні послуги знижуються, а відповідні потужності зростають досить швидко.

В інформаційній економіці вартість одного обчислення, копії документів неухильно знижується при одночасному покращанні якості послуги. Мережа забезпечує постійне збільшення кількості нових послуг.

Принцип “безкоштовності”. В інформаційній економіці цінність товарів/послуг прямо пропорційна масштабу їх поширення, тому зростання кількості наданих користувачам копій, зокрема програмних продуктів, приводить до збільшення цінності кожної з них.

Принцип мережної лояльності. Зазначений принцип визначає прихильність покупців до певної Інтернет-компанії за рахунок одночасного застосування мережі і мережних платформ, тому є необхідність сприяння розширенню й удосконалюванню мережі.

Принцип переоцінки цінностей. Зазначений принцип визначає поступове заміщення матеріальних цінностей системою знань та інформаційних цінностей. Частка інформаційної складової у вартості сучасних товарів постійно зростає. Відповідно до цього принципу постачальники продукції в Інтернет виготовляють каталоги і пропозиції з урахуванням конкретної групи покупців або сегмента ринку.

Принцип глобалізації. Географічне розташування Інтернет-компаній не має принципового значення, виходячи з того, що інформаційна економіка – це сукупність тісно пов’язаних між собою електронних ринків товарів та послуг у світовому масштабі. Зокрема, американським Інтернет-компаніям, що працюють у сфері телекомунікацій, конкуренцію складають аналогічні компанії країн Європейського Союзу.

Принцип хаосу. Зазначений принцип полягає в тому, що на життєздатність компаній в інформаційній економіці впливає низка різноманітних факторів, які мають тенденцію до суттєвих змін за достатньо незначні інтервали часу, що в свою чергу визначає невірноваженість відповідних сегментів ринку. Встановлено, що термін існування нового бізнесу в мережі значно коротший, ніж у традиційній економіці.

Принцип децентралізації. Анархія – один з основних способів існування інформаційної економіки, який не передбачає центрального планового органу координації діяльності учасників мережі.

Принцип клонування. В інформаційній економіці досить високими темпами відбувається щорічне збільшення кількості покупців, однорідні групи яких утворюють нові сегменти віртуального ринку. Зокрема, якщо телебаченню потрібно було 13 років, щоб сформувати контингент постійних користувачів у 50 млн людей, радіо – 38 років, то Інтернет – тільки 5 років.

Аналізуючи наведені принципи, можна зазначити, що в сукупності їм притаманні такі ж ознаки, як і будь-яким складним системам, а саме:

1) *велика кількість* взаємопов’язаних між собою елементів і підсистем;
2) *складність функцій, що виконуються системою* у процесі реалізації мети функціонування;

3) *багатомірність системи*, обумовлена наявністю значної кількості зв’язків між підсистемами та множинністю форм економічних проявів у процесі функціонування об’єкта дослідження;

4) *взаємодія із внутрішнім та зовнішнім середовищем* і функціонування в умовах випадкових факторів;

5) *наявність множини критеріїв оцінки* якості функціонування системи та її підсистем. Цілі та критерії підсистем можуть не збігатися або

навіть суперечити загальним критеріям і цілям, що обумовлено багатофункціональністю ринку інформаційних послуг;

6) *різноманітність структури*, що обумовлена як різноманітністю структур її підсистем, так і принципів їх об'єднання. Такі структури передбачають необхідність комбінованих побудов систем для відображення економічних, соціальних, організаційних, технічних, науково-методичних та інших аспектів функціонування систем;

7) *наявність управління*, яке має складну розгалужену структуру та інтенсивні інформаційні потоки. Для таких структур характерне багатократне підпорядкування, перетин контурів управління, сукупність вертикальних, горизонтальних і перехресних зв'язків, що виражають відношення управління або взаємодії;

8) *різноманітність фізичної природи* підсистем, обумовленої їх різною фізичною суттю;

9) *існування інтегративних ознак*, притаманних системі в цілому, але не характерних для кожного її елемента;

10) *відсутність можливості* одержання достовірної інформації про властивості системи у цілому при вивченні її окремих елементів;

11) *великий обсяг і складність* моделі системи, що вимагає необхідності використання для її дослідження сучасних математичних методів декомпозиції, макромодельовання, імітаційного моделювання тощо.

Таким чином, об'єктом дослідження інформаційної економіки є множина взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів та підсистем різної фізичної природи, що у сукупності створюють структуру специфічного типу ринку, на якому товарами/послугами представлені інформаційні ресурси, які спрямовуються на задоволення потреб суспільства. Виникає новий спектр теоретико-методологічних проблем системного характеру, розв'язання яких і визначає предмет інформаційної економіки.

До основних напрямів побудови інформаційного суспільства в Україні можна віднести:

– *формування єдиного інформаційного простору* країни як частини світового інформаційного простору;

– *становлення і домінування в економіці нових технологій*, що базуються на масовому використанні ІКТ;

– *створення і розвиток ринку інформаційних послуг* як чинника виробництва, перехід інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально-економічного розвитку, задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах і послугах;

– *зростання ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури* в системі суспільного виробництва;

– *підвищення рівня освіти*, науково-технічного і культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному і регіональному рівнях;

– *створення ефективної системи забезпечення прав громадян* і соціальних інститутів на отримання, поширення і використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку;

- збільшення частки зайнятості працюючого населення в інформаційному секторі економіки;
- надання кожному члену суспільства можливості своєчасного і оперативного отримання повної і достовірної інформації за допомогою глобальних інформаційних мереж будь-якого вигляду і призначення;
- інтеграція електронних засобів масової інформації (ЗМІ) з глобальними мережами.

В Україні останнім часом було прийнято пакет законів, що регулюють просування ІКТ на ринок інформаційних послуг. У цих законах інформатизація вже розглядається як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Таке визначення дає змогу зазначити, що в Україні розпочався процес розбудови інформаційного суспільства, зокрема, розвитку телекомунікацій і впровадження ІКТ у діяльність суспільства; національної складової мережі Інтернет, нормативно-правової бази щодо інформатизації, яка потребує відповідних доповнень у зв'язку із стрімкими темпами розвитку ІКТ. До таких удосконалень, наприклад, можна віднести питання формування, використання і захисту національних інформаційних ресурсів; сприяння розвитку вітчизняної індустрії програмних продуктів; розгортання систем електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису, технічного захисту інформації тощо.

На даний час державна політика у сфері інформатизації спрямована на виконання низки завдань системного характеру, зокрема:

- підвищення соціально-економічного розвитку України відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- задоволення потреб в інформаційному забезпеченні громадян, суспільства і держави;
- удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління;
- використання потенційних можливостей інформатизації для розвитку науки, освіти, культури, охорони здоров'я та інших сфер суспільного життя;
- створення і використання інформаційних ресурсів;
- розвиток національної мережі Інтернет;
- забезпечення захисту інформаційних систем, мереж і ресурсів;
- інформаційне гарантування національної безпеки і суверенітету України.

Слід зазначити, що у 2004 р. було прийнято низку постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України з цього питання, зокрема: від 04.03.2004 № 253 “Про затвердження Порядку легалізації комп'ютерних програм в органах виконавчої влади”; від 17.03.2004 № 326 “Про затвер-

дження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів”; від 27.03.2004 № 181-р “Про затвердження переліку задач Національної програми інформатизації на 2004 рік, їх державних замовників і обсягів фінансування”; від 26.05.2004 № 680 “Про затвердження Порядку огляду наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу”; від 13.06.2004 № 903 “Про затвердження Порядку акредитації центру сертифікації ключів”.

Проведено значну роботу щодо розробки механізму реалізації положень Законів України “Про електронний цифровий підпис” і “Про електронні документи і електронний документообіг” через розробку відповідних нормативно-правових актів.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1302 “Про заходи щодо подальшого забезпечення відвертості в діяльності органів виконавчої влади”, з метою комплексного розв’язання проблем інформатизації, зокрема розвитку національного сегмента мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян і юридичних осіб всіх форм власності, належного подання в мережі Інтернет національних інформаційних ресурсів, створення умов для функціонування системи “Електронний уряд” розроблено законопроект “Про загальнодержавну програму “Електронна Україна на 2005–2012 роки”.

До економічних цілей загальнодержавної програми “Електронна Україна на 2005–2012 роки” доцільно віднести завдання побудови економіки, орієнтованої на *споживання* і *експорт* інформаційних послуг і продуктів.

У липні 2004 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про позику на фінансування проекту “Україна – розвиток через Інтернет” між Україною і Міжнародним банком реконструкції і розвитку.

Основною метою проекту є підтримка уряду України в підвищенні ефективності процесу прийняття рішень, стимулюванні розвитку інформаційного сектора і зміцненні громадянського суспільства в державі через впровадження інноваційних моделей ІКТ.

Реалізація проекту передбачає такі етапи його виконання:

1) *електронний уряд* – впровадження моделей електронної закупівлі товарів і послуг та електронного документообігу на центральному і обласному рівнях;

2) *електронний бізнес* – створення нормативно-правової бази, що дасть змогу юридично легалізувати інтерактивні операції в мережі;

3) *електронний діалог держави і громадськості* – розробка моделей та інструментів для залучення громадськості до процесів управління державою.

Також у 2004 р. продовжилася робота над проектами Законів України “Про діяльність у сфері інформатизації”, “Про внесення змін в Закон України “Про захист інформації в автоматизованих системах”, “Про моніторинг телекомунікацій”.

Національна програма інформатизації є механізмом, за допомогою якого в Україні здійснюється державне регулювання у сфері інформатизації, що

може забезпечити системність, комплексність і узгодженість розвитку процесів інформатизації в країні і сприяти виконанню одного з найактуальніших завдань – побудові інформаційного суспільства в Україні.

Базовим документом, який визначає взаємодію суб'єктів у сфері інформатизації, є Закон України “Про Національну програму інформатизації” від 04.02.1998 № 74/98 (зі змінами від 13.09.2001 № 2684-Ш).

У Програмі основна увага приділяється виконанню інтегруючих завдань (проектів) у сфері інформатизації. У першу чергу – створенню систем інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління і органів місцевого самоврядування, розвитку Єдиного Web-порталу Кабінету Міністрів України, створенню інформаційної системи “Електронний уряд”.

Завдання Національної програми інформатизації на 2005 р. спрямовані на розв'язання низки проблем щодо інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління, зокрема: місцевих органів виконавчої влади; розвитку системи національних інформаційних ресурсів, національної мережі Інтернет; забезпечення захисту інформаційних систем, мереж і ресурсів; використання потенційних можливостей інформатизації для розвитку науки, освіти, охорони здоров'я та інших сфер суспільного життя.

Результатами виконання Програми інформатизації є:

- удосконалення організаційного і нормативно-правового забезпечення процесу побудови інформаційного суспільства;
- розвиток Єдиного Web-порталу органів виконавчої влади, який слугує основою для створення інформаційної системи “Електронний уряд”, інтеграція в ньому сайтів органів виконавчої влади;
- “пілотний” проект інтеграції систем електронного документообігу органів виконавчої влади;
- створення і ведення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів;
- розвиток українського сегмента мережі Інтернет;
- автоматизована система антивірусного захисту інформації в системах органів виконавчої влади;
- створення центрального органу системи електронного цифрового підпису.

Виконання наведених завдань дасть змогу збільшити частку участі вітчизняних ІКТ у ВВП країни. Враховуючи, що ступінь інформатизації економіки стає одним із визначальних факторів конкурентоспроможності країни, таке збільшення безпосередньо відобразиться і на стані економічної безпеки держави.

Необхідно зазначити, що ефективність виконання комплексу поточних і перспективних завдань соціально-економічного розвитку України підвищиться з урахуванням впровадження науково обгрунтованої державної політики в сфері інформатизації суспільства в системі регулювання економіки та створення сучасної інформаційної інфраструктури. Зазначена політика повинна системно враховувати не тільки використання про-

мислового і науково-технічного потенціалу, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, але й основні принципи, теоретико-методологічні положення інформаційної економіки.

¹ *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура /Под ред. О.И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

² *Гринберг А.С., Король И.А.* Информационный менеджмент. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 14.

³ *Martin W.J.* The Global Information Society. – Aldershot: Aslieb Gower; Brookfield, Vt. ISA: Gower, 1995. – P. 3.

⁴ *Kelly K.* New Rules for the New Economy. – <http://www.wired.cod/wired/5.09/newrules.html>.